

چارلز تیلور

تنوع دین در روزگار ما

دیداری دوباره با ویلیام جیمز

برگردان :

مصطفی ملکیان

فهرست

- مقدمه‌ی نویسنده بر ترجمه‌ی فارسی..... ۱۳
- یستگفتار مترجم..... ۱۷
- مقدمه..... ۴۹
- جیمز: تنوع..... ۵۳
- «خو-رزادگان»..... ۷۹
- دین در روزگار ما..... ۱۰۷
- ی- جیمز درست میگفت؟..... ۱۵۳
- ی-وشتها..... ۱۶۱

از زمانی که ویلیام جیمز درسگفتارهای مشهور *گِیْفُرد* خود را، در ادینبرو، در باب *تَوَع احوال دینی*^(۱) ایراد کرد صد سالی میگذرد. در این اوراق، می‌خواهم به این کتاب استثنایی از نو نظری بیفکنم، و در این باب تأمل کنم که، در آستانه‌ی قرنی جدید، برای ما چه سخنی دارد.

در واقع، معلوم میشود که سخنان بسیاری دارد. حیرت‌انگیز است که این کتاب تا چه حد کم از رواج افتاده و منسوخ شده است. پاره‌ای از جزئیاتش ممکن است عجیب و غریب بنمایند، اما سهولت می‌توانی مثالهایی از دنیای ما تصور کنی که با مضامینی که جیمز در کار بسط آنها است تطبیق کنند. حتّاً ممکن است ببینی که از یاد برده‌ای که این درسگفتارها صد سال پیش ایراد شده‌اند.

و البته این بدان معنا نیست که نمیتوان درباره‌ی طرز تصور جیمز از موضوع بحث خودش پرسشهایی طرح کرد. برعکس؛ اما این امر چندان معلول تفاوت زمان او و زمان ما نیست؛ بلکه، این پرسشها ناشی از طرز تلقیهای متفاوتی از دین اند که در آن زمان در تقابل با یکدیگر بودند، و هنوز نیز هستند. به تعبیری اندکی

جنگلیتر: میتوان قائل شد که جیمز در نگرشش به دین نقاط کوری دارد، اما این نقاط کور در دنیای جدید شیوع فراوان دارند و در عصر ما نیز، درست به اندازه‌ی عصر جیمز، موثرند.

نخست، می‌خواهم درباره‌ی آن دسته از این محدودیتها که در مفهوم حال دینی^۱ جیمز وجود دارند بحث کنم. سپس، میکوشم به چیزی بپردازم که او را به کل این قلمرو سوق داد، یعنی به موضوع ”دوبار زادگان“^۲، قلب حال دینی که نه فقط در زندگیهایی که جیمز درباره‌شان قلمفرسایی میکند بلکه در زندگی خود او نیز تپشش را احساس میکنی. و سرانجام، در پیوند با بحث جیمز، تأملاتی چند در باب دین در روزگار ما خواهم داشت.

حال دینی چیست؟

پیش از من، کسانی تنگ‌دامن‌گی نسبی نظرگاه جیمز را خاطرنشان شده‌اند. جیمز دین را، اولاً و بالذات، چیزی میدانند که افراد احساس میکنند. او داشتن حال دینی را، که از آن فرد است، از حیات دینی، که برگرفته [از دیگران]^۳ است، چون از یک جماعت یا مذهب تحویل گرفته شده است، تمیز میدهد. در نزد جیمز، ”مؤمن متعارف شما، که آداب و اعمال مرسوم کشور خود را در پیش میگیرد“، دینی دارد که ”دیگران برای او ساخته و پرداخته‌اند ... مطالعه‌ی این حیات دینی دست دوم برای ما سود چندانی ندارد. به جای این، ما باید در جست‌وجوی احوال دست اولی

۱. religious experience. مترجم، به جهتی که در ”پیشگفتار مترجم“ آورده است، تعبیر ”تجربه‌ی دینی“ را نمی‌پسندد و، به جای آن، ”حال دینی“ را خوش دارد؛ از این رو، در این ترجمه، از این تعبیر مرجوح، که رواج و قبول عام یافته است، عدول کرده و از ”حال دینی“ سود جسته است.

2. the “twice - born”

3. derivative